

A KATONAI RENDÉSZET

*„Senki nem szólta, és Fleur de Bac indítványt tett,
hogy a legerősebb katonák, az örvezetővel az élükön alapítsanak
tábori csendőrséget, és pofozzák fel, aki nem tetszik nekik.”
(Rejtő Jenő: A láthatatlan régió)*

1. Bevezető gondolatok

A katonaság történeti rendeltetésének áttekintése során megállapítható, hogy egy adott ország fegyveres erejének alapvető kötelezettségei körébe elsősorban a nemzetvédelem, illetve egyes esetekben kijelölt körzeten belül harci műveletek végrehajtása tartozik. Ezek a klasszikus katonai feladatok ugyanakkor teljesen nem fedik le egy állam reguláris hadseregének tevékenységét, mivel katonai erőt nemcsak külső támadással szemben, hanem különös körülmények között, a belső rend védelme érdekében is fel lehet használni. Már a XIX. században életbe lépett véderőtörvény is úgy határozta meg a honvédség alapvető feladatát, hogy az *„háború idején a hadsereg támogatására és a belvédelemre, béke idején pedig kivételesen a belrend és biztonság fentartására is van hivatva.”*¹⁸⁸

Napjainkban a jogállami értékeket elfogadó országok alapvető követelményként tisztelik azt az elvet, miszerint a legitim polgári hatalom ellenőrzése alatt álló fegyveres erő közhatalmat nem gyakorolhat. E tilalom azt is jelenti, hogy egy ilyen állam hadserege általános életviszonyoknál rendészeti funkcióval nem rendelkezik. Ezt Finszter Géza úgy fogalmazta meg, hogy a nemzetállami lét világossá tette a belső és külső veszélyek közötti minőségi különbséget, az emberi jogok új felfogása pedig a hatósági kényszer jogi szabályozásában, a felhasznált eszközökben és a szükséges erő bevetésének mértékében, céljában a katonai és a rendőri legitim erőszak alkalmazásának merőben eltérő módszereit hozta el.¹⁸⁹ Ez a megkülönböztetés azonban azt nem jelentheti, hogy a katonaság semmilyen rendészeti feladatot sem gyakorolhat, ugyanakkor Szikinger Istvánt idézve fontos szabály, hogy egy hatalomkoncentrációt elutasító demokratikus állam ezeket a – főleg rendfenntartói tevékenységhez kötött – rendészeti feladatok ellátását szigorú feltételekhez kösse.¹⁹⁰ E kritériumot hazánkban a Magyar Köztársaság Alkotmánya jelenti, amely szerint *„a Magyar Honvédséget az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos, erőszakos cselekmények esetén az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő.”*¹⁹¹

¹⁸⁸ A véderőről szóló 1868. évi XL. törvénycikk 8. §

¹⁸⁹ Vö. Finszter Géza: A rendészet elmélete. KJK-Kerszöv. Budapest, 2003. 59. o.

¹⁹⁰ Vö. Szikinger István: Rendőrség a demokratikus jogállamban. Sík Kiadó. Budapest, 1998. 107. o.

¹⁹¹ A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 40/B. § (2) bek.

A honvédelmi törvény ugyanakkor szervesen egymástól nem határolja el a katonai (hon- vagy nemzetvédelmi) és a rendészeti feladatokat, csupán egy felsorolást tartalmaz,¹⁹² amelyben rendszertanilag előreveszi a hagyományos értelemben vett katonai tevékenységeket (mint a Magyar Köztársaság függetlenségének, területének, légtérének, lakosságának, stb. fegyveres védelme, avagy a szövetségi és nemzetközi szerződésből eredő egyéb katonai kötelezettségek teljesítése, stb.), és csak ezután rendelkezik azokról a feladatokról, amelyek békeidőszakban az ún. belső rendet, azaz az állampolgárok nem fegyveres támadásból eredően veszélyeztetett biztonságát érintő aktusokat jelentenek. Ilyen például a talált robbanótestek tűzszerészeti mentesítése, avagy a katasztrófavédelemben való közreműködés. Minthogy azonban e feladatok elsősorban nem katonai jellegűek, de végrehajtásuk katonai szakértelemhez vagy a katonai humán erő és technikai infrastruktúra bevonását igényli, felmerül a kérdés, hogy azok rendészeti tevékenységnek minősülnek-e. A magunk részéről úgy véljük, hogy általános értelemben nem, mivel ezek a feladatok nem jelentik a jogsértő állapot akár állami erőszak útján történő helyreállítását. Mindemellett szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy e feladatok a közrend és a közbiztonság védelme és fenntartása érdekében végzendők, ezért azokat kvázi rendvédelmi természetűeknek tekinthetjük.

A katonaság rendészeti jellegű feladatai megítélése esetében világosabb a helyzet akkor, ha a közrendhez és közbiztonsághoz kapcsolódó tevékenységet minősített (szükség- vagy rendkívüli) állapot idején, avagy külföldi misszió során kell alkalmazni. Erre belföldön vagy külföldön egyaránt csak azokban az esetekben kerülhet sor, amikor a rendvédelmi szervek (rendőrség, vám- és pénzügyőrség, büntetés-végrehajtási szervezet) ereje az adott helyzet kezelésére nem elegendő. Ezek már konkrét rendészeti feladatok, és tekintettel arra, hogy a katonai szerven kívüli, a civil állampolgárokat érintő tevékenységről van szó, külső rendészeti feladatoknak nevezhetjük.

Olaszország négy nagy városában – Rómában, Milánóban, Nápolyban és Palermóban – a katonai erőket nem rendkívüli helyzet miatt, hanem egy új kormányzati (Biztonságos utcák elnevezésű) közbiztonsági csomag részeként vonják be a rendőrség és a csendőrség rendvédelmi tevékenységébe. Minthogy a katonaság rendészeti alkalmazását különösebb alkotmányos ok nem indokolja, annak létjogosultságáról már az intézkedés letelejtétől éles vita alakult ki. A támogatók szerint csak így biztosítható a pályaudvarok, turisztikai nevezetességek, terrortámadás veszélyeztetette diplomáciai épületek, illegális bevándorlók lakta épületek és táborok környékén a közrend és a közbiztonság fenntartása. Az ellenzők szerint viszont ahelyett, hogy katonákat alkalmaznak statisztaként a közbiztonság védelmére, a rendőrség állományát, infrastruktúráját és eszköztárát kellene megfelelően fejleszteni.¹⁹³

A katonai rendészet mint terminus technikus a fentiekén kívül a katonai szervezeten belül egy másfajta jelentéssel is bővül. Ez a belső katonai rendészet, amely a belső katonai igazgatás¹⁹⁴ részeként alapvetően a katonai szervezetekre és azok személyi állományára irányuló ellenőrzési, felügyeleti és hatósági feladatokra irányul. A belső katonai rendészetben belül a bünyügyi rendészet is értelmezhetővé válik, igaz csak korlátozott

¹⁹² Vö. A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 70. § (1) bek.

¹⁹³ Ld. HVG 2008. augusztus 9. (32. sz.) 13. o.

¹⁹⁴ A katonai igazgatásról ld. bővebben. Körtvélyessy Zsolt: A honvédelem helyi igazgatási szerveinek helye és szerepe a védelmi felkészítés és az országmozgósítás rendszerében, megváltoztatásának szükségessége a NATO és az EU elvek

mértékben, és független büntetőeljárási hatóság – alapvetően a katonai ügyészség – felügyelete alatt.

E tanulmány elsődleges célja az, hogy a katonai szervek rendészeti feladatait foglaljuk össze úgy, hogy előrebocsátjuk, egy demokratikus jogállamban a rendészeti és rendvédelmi feladatok ellátása csak ultima ratio, szigorú alaptörvényi feltételek fennállása esetén, illetőleg különös szakértelmet igénylő helyzetben vagy valamely állami, önkormányzati szerv fegyverviseléshez nem kötött megsegítése érdekében lehetséges.

2. A külső katonai rendészet

Egy állam működésében, belső jogalkalmazásában, illetve nemzetközi jogi kötelezettségei teljesítésében számos alkalom nyílik arra, hogy katonai szerv állampolgárokat érintő korlátozásokat érvényesítsen, közrendet befolyásoló esetben kvázi rendészeti hatósági feladatokat lásson el. Ilyen, amikor a katonai szerv nemzetvédelmi érdekből helyszínt biztosít, forgalmat irányít, közúti vagy vasúti szállításokat felügyel, vagy lezár közterületet. Ezek a katonai rendészet külső funkciói, amelyek belföldön és külföldön egyaránt jelentkezhetnek. Ezutóbbi esetben az érintett katonai szerv nemzetközi szervezetek által kezdeményezett és végrehajtott béketámogató vagy válságkezelő műveletek során végez nem harci cselekményhez kötött tevékenységet. Jakus János szerint ilyen kötelezettség elsősorban diplomáciai, rendőri, közigazgatási vagy humanitárius feladatokhoz kapcsolódhatnak.¹⁹⁵ Belföldön a külső katonai rendészetre alkotmányos keretek között általában rendkívüli esetben lehet szükség, amennyiben a belföldi rendvédelmi erők a kialakult helyzet kezelésére és lokalizálására már nem elégségesek.

Magyarországon ilyen helyzethez kapcsolódott az első jelentősebb alkotmányossági vita, amikor 1990 őszén az ún. „taxis blokád” idején a kormány részéről a Köztársasági Elnök álláspontjával szemben merült fel a honvédség rendvédelmi jellegű beavatkozásának igénye.¹⁹⁶ Ezt a vitát közel egy évvel később 1991-ben az Alkotmánybíróság zárta le azzal, hogy kimondta az államfő nem szolgálati eljáró, így közvetlen utasítási joga sincs a fegyveres erők felett.¹⁹⁷

A katonai külső rendészeti feladatok közül békeidőben kiemelkedik a katonai szervek katasztrófavédelmi, illetve tűzszerészeti feladatai. Előbbi esetében Pataky Iván szerint hazánkban a hadseregnek elsősorban az árvízvédelemben és a járványok elleni küzdelemben, valamint a váratlan és rendkívüli időjárási viszonyok (havazások, esőzések, viharok) közepette van meghatározó szerepe.¹⁹⁸ Utóbbi tekintetében pedig mind belföldön, mind külföldön rendszeres rendvédelmi beavatkozásnak tekinthető az egyes fel nem robbant robbanóanyagok, robbantószerkezetek hatástalanításának igénye.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Jakus János: A magyar fegyveres erők részvétele a béketámogató/válságkezelő műveletekben. Forrás: http://www.kbh.gov.hu/publ/szakmai_tudkozl/cd_beketamogato_muveletek/cikkek/Jakus.doc (2008.09.15)

¹⁹⁶ Vö. Kern Tamás: A rendszerváltás utáni haderőreform kísérletek. Századvég Műhelytanulmányok 7. 6. o. Forrás: <http://www.szazadvig.hu/kutatas/download/7.pdf>

¹⁹⁷ 48/1991. AB határozat

¹⁹⁸ Vö. Pataky Iván: Katasztrófavédelem és honvédelem. Hadtudomány 2005. 4. szám 67. o.

¹⁹⁹ A tűzszerészeti beavatkozásokat napjainkban is komoly közérdeklődés övezi. Ez egyrészt a talált robbanóanyagok és azok felhasználására szolgáló készülékek hatástalanítását övező biztonsági intézkedések okozta kényelmetlenségeknek (terület lezárása, érintett lakosság ideiglenes evakuálása), másrészt az ilyen szolgálati kötelesség teljesítése során bekövetkezett tragédiáknak köszönhető. Ezutóbbihoz tartozik két közelmúltban külföldön megtörtént tragédia is, aminek következtében két honvéd tűzszerész (Nemes Krisztián posztumusz

A katonai rendészeti feladatok külföldi alkalmazása között elsősorban a békétámogató vagy válságkezelési műveleteket kell említeni. Ennek során egy katonai szerv – azon belül is mint például Belgiumban külön katonai rendészeti szerv – olyan rendészeti feladatokat láthat el, mint – ahogy ezt Boldizsár Gábor számba vette – kínzások, kegyetlenkedések, kivégzések felderítése és kivizsgálása; különös körülmények között eltűnt vagy meghalt személyek felkutatása; nem tisztességes rendőri, bírói eljárásban elítéltek ügyeinek tisztázása; hadifoglyok életkörülményeinek ellenőrzése; menekülttáborok telepítése, üzemeltetése; háborús bűnösök felkutatása és nemzetközi bíróság elé állítása; polgári lakosság kitelepítése harcterületről, katasztrófa övezetből.²⁰⁰ Emellett meg kell említeni a helyi közrendvédelmi feladatokat, a járőrözést, az okmányvizsgálatokat, az ellenőrző és áteresztő pontokon végrehajtandó személy- és járművizsgálati feladatokat, azaz a helyi rendészeti szervek kiváltását a közbiztonság fenntartásában.

3. A belső katonai rendészet

A katonai rendészet másik megvalósulási formája az, amikor a szükséges hatósági intézkedéseket a katonai szerv saját belső struktúráján belül foganatosítja. Ezt a magunk részéről belső katonai rendészetnek tekintjük. Célja a katonai állomány ellenőrzése, a katonák által elkövetett jogsértő, fegyelmi vagy büntetőeljárás alapjául szolgáló cselekmények felderítése, vizsgálata, az illetékes nyomozó hatóság vagy büntető-igazságszolgáltatási szerv segítése, a büntetőeljárás sikerének elősegítése, illetve a katonai büntetés-végrehajtási feladatok ellátása.

A belső katonai rendészet azonban természetesen nem jelentheti a katonai büntetőeljárásban a nyomozás kizárólagos lefolytatását, mivel azért a katonai vezetési struktúrától független büntetőeljárás hatóságok lehetnek csak felelősek. A katonai rendészeti hatóságok ugyanakkor erejükönél fogva alkalmasak arra, hogy a katonai nyomozó hatóságok munkáját segítsék, az egyes eljárási határozatokat (örizetbe vétel, elővezetés, előzetes letartóztatás végrehajtása) végrehajtsák, a szükséges nyomozási cselekményeket biztosítsák.

E feladatok maradéktalan ellátására önálló, a katonai szervben belül külön erre a célra létrehozandó szervezet szükséges. Ilyen hatóság – igaz más-más elnevezéssel és feladatkörrel – számos országban létezik. Az angolszász országokban, így az Amerikai Egyesült Államokban, Ausztráliában, az Egyesült Királyságban, Írországon, Kanadában és Új-Zélandon alapvetően katonai rendőrségek vannak, amelyek széles körben, elsősorban kvázi nyomozó hatóságokként, katonai büntetés-végrehajtási, illetőleg a katonai alakulatok tevékenységét biztosító szervezetekként működnek. Európán belül Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában, Olaszországban, Romániában és Törökországban – ahol Davola József szerint a nemzeti rendvédelem is alapvetően a csendőrségre épül²⁰¹ – a katonai rendészeti feladatokra katonai csendőrségek alakultak. Más államokban, például Ausztriában, Dániában, Finnországban, Horvátországban, Németországban, Norvégiában, Portugáliában, Svédországban, Szerbiában és Ukrajnában pedig szintén katonai

tűzszerész őrnagy és Kovács Gyula posztumusz tűzszerész hadnagy) is életét vesztette afganisztáni bevetésük alkalmával.

²⁰⁰ Boldizsár Gábor: Magyar Katonák a békéért. Új Honvédségi Szemle 2006. 1. szám. 15. o.

²⁰¹ Davola József: A Magyar Katonai Rendőrség. I. kötet. Doktori (PhD) Értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. Budapest, 2001. 107. o.

rendőrségeket hoztak létre. Európán kívül katonai csendőrséget találunk Kambodzsában, míg katonai rendőrséget Brazíliában, Indiában, Tajvanon vagy Malajziában.²⁰²

A katonai rendészeti hatóságok közös jellemzőjük, hogy azokat a katonaságon belüli szervezetekként, alapvetően közrendészeti feladatok ellátására (katonai szállítások biztosítása, forgalomirányítás, területek lezárása, stb.) hozták létre. Bűnügyi rendészeti feladatokat azonban önállóan nem végezhetnek. A katonai rendészet (csendőrség, rendőrség) rendeltetése tehát a katonai tevékenység rendészeti biztosítása, illetve a katonai fegyelem rendészeti eszközökkel való biztosítása.

Magyarországon a katonai rendészeti (rendfenntartási) feladatok önálló megvalósításáért először 1890-ben csendőröket vezényeltek, akiket tábori csendőröknek neveztek.²⁰³ A tábori csendőrség feladata volt a hadra kelt seregben és a hadtápkörletben a tábori rendészeti szolgálat ellátása, a vezérkari tiszteknek menetre, elszállásolásra, hírszerzésre vonatkozó ügyködéseinél, szemrevételezésnél való segédkezés, a karhatalmi segédkezés, valamint a futár-, küldönc-, fontosabb kísérő-, illetve különleges biztonsági szolgálat. E feladatok ellátása érdekében a tábori csendőröket a katonai őr jogával ruházták fel, miszerint jogukban állt a figyelmeztetés, a megintés, a rendreutasítás, a feljelentéssel vagy elfogással való fenyegetés, az elővezetés, az elfogás, a bilincs alkalmazása és a fegyverhasználat.²⁰⁴ A tábori rendészeti szolgálat és a tábori csendőrség a XIX. század végétől egészen a II. világháború lezárásáig létezett. Igaz a két világháború között nagyobb jelentőséget nem tulajdonítottak neki, szervezésükre, feladatuk pontos meghatározására csak háború idején fordítottak fokozottabb figyelmet. A II. világháborúban a tábori csendőrök feladatát a mindenkor fronthelyzet szabta meg, jogukban állt minden, a háború kimenetele szempontjából kedvezőtlen jelenség megtorlása.²⁰⁵ A világháborút követően a katonai rendészeti vagy rendfenntartó tevékenység szervezeti szabályozása eltért a korábbi tábori csendőrségi vagy rendőrségi modelltől. Kezdetben kommandás alegységek működtek, később 1971-től a Hátország Védelmi Parancsnokság látta el a katonai rendészeti feladatokat. A rendszerváltást követően Magyarországon – NATO integrációs törekvései, és a NATO országok többségében kialakított önálló katonai rendvédelmi szervezetek példái ellenére – továbbra sem volt napirenden a katonai rendőrség létrehozásának szükségessége. A béke és a minősített időszak alatt a katonai rendőrségek hatáskörébe tartozó feladatokat hazánkban még hosszú ideig, a katonai rendészeti szolgálat felállításáig ad hoc jelleggel, a fegyveres erők (alapvetően a Honvédség) és a rendvédelmi szervek közösen hajtották végre.²⁰⁶

4. A magyar katonai rendészeti szolgálat

A Magyar Köztársaság területén a katonai rend és fegyelem fenntartására 2005-től működik a katonai rendészeti szolgálat. Ennek hatásköre – a Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata VII. fejezete szerint – a Magyar Honvédség, valamint a honvédelmi miniszter

²⁰² Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Military_police

²⁰³ Vö. Parádi József: Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században. II. kötet. Tipico Design Kft. 2003. 44. o.

²⁰⁴ Szakály Sándor: A magyar tábori csendőrség története 1938-1945. Ister. Budapest, 2000. 16. o.

²⁰⁵ Vö. Hollós Ervin: Rendőrség, csendőrség, VKF 2. Kossuth Könyvkiadó. Budapest, 1971. 124. o.

²⁰⁶ Vö. Davola József: i.m. 106. o.

közvetlen irányítása, felügyelete alá tartozó szervezetek katonái, gép- és harcjárművei rendészeti ellenőrzésére meghatározott feladatok végrehajtására terjed ki.²⁰⁷

A rendészeti szolgálatnak alapvető feladata a katonák és a honvédségi gépjárművek ellenőrzése, emellett részt vesz a katonák által okozott vagy elszenvedett balesetek, bűncselekmények, szabálysértések és fegyelemsértések esetén a helyszín biztosításában; baleseti helyszínelésben, honvédségi gépjárműoszlopok mozgása, valamint honvédségi rendezvények esetén a forgalomirányításban; a közúti, vasúti (vízi) szállítások és a HM rendezvények biztosításában; az egyes rendezvényeken részt vevő személyek és vendégek védelmében; a csapatok tábori elhelyezése, gyakorlatok, lövészetek alkalmával a terület zárásában; a hazánkban megrendezett nemzetközi gyakorlatokon a művelési területeken együttműködésben más országok katonai rendész (rendőr) állományával és a katonákkal szemben eljáró szervek segítségével.²⁰⁸ A katonai rendészeti szervek feladataikat önállóan vagy a rendőrséggel együttműködve, illetve nyomozótiszt, katonai ügyész utasítása alapján teljesítik.²⁰⁹ Tevékenységük kiterjed a helyőrségekre, a helyőrség határain kívüli alkalmazási körletekre, a gyakorlatok körzeteire, hadművelési területekre, a járóútvonalakra, a közhasználatú járművekre és azok állomásaira, a nyilvános szórakozóhelyekre.²¹⁰

A katonai rendészeti szolgálatra vonatkozó, fent említett szabályokból következik, hogy a katonai rendészeti szolgálat három jelentős területre, az ellenőrzésre, az együttműködésre (a jogszabálysértések miatt eljáró szervek feladatának segítésére például bűnügyi helyszínbiztosítás) és a biztosítási (terület-, személyvédelem) feladatok ellátására irányul. A katonai rendészeti szolgálat ellenőrzéseit döntően a járőrszolgálat keretében fogatosítja, amelynek során a katonai rendészeti járőr az ország területén, a helyőrségben (helyőrség) az alkalmazási körletben (parancsnokság), valamint a járóútvonalon, a tömegközlekedési járműveken (vonat, hajó, távolsági és helyi autóbusz, metró, villamos, trolibusz stb.), azok állomásain, a nyilvános szórakozóhelyeken (vendéglő, művelődési intézmények előterei, sportpálya, szabadterei rendezvények területe stb.) hajtja végre feladatait. Ennek keretében egyrészt ellenőrzi a Szolgálati Szabályzat és a helyőrségparancsnok rendelkezéseinek, valamint a közúti forgalomban részt vevő katonai gép- és harcjárművekre vonatkozó szabályoknak a katonák részéről történő betartását, másrészt intézkedéseket fogatosít az alaki magatartás és a katonai udvariasság szabályait, öltözködés előírásait megsértő, a közrendet megzavaró, fegyelemsértést, szabálysértést vagy bűncselekményt elkövető, a gépjárművek igénybevitelére, a forgalomban való részvételre vonatkozó szabályokat be nem tartó katonákkal szemben, harmadrészt tettenérés esetén – ha ez halaszthatatlan – intézkedést fogatosíthat, amennyiben hivatalból üldözendő bűncselekményt követtek el, és az intézkedésre egyébként jogosult szerv, vagy hatósági személy (pl. illetékes parancsnok, rendőr) nincs jelen, vagy eljárásban akadályozott.²¹¹ A katonai rendészeti járőr intézkedési hatásköre ugyanakkor nem korlátlan, mivel a polgári ruhában lévő katonával szemben a járőr csak akkor járhat el, ha a katonai mivoltát előzetesen (rendőri igazoltatás után) megállapította, továbbá diplomáciai mentességet élvező személyekkel és azok családtagjaival, valamint a személyes mentességet élvező

²⁰⁷ A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet (továbbiakban: Szolgálati Szabályzat) 535.1. pont

²⁰⁸ Szolgálati Szabályzat 536.1. a)-b) pontok

²⁰⁹ Szolgálati Szabályzat 536.2. pont

²¹⁰ Szolgálati Szabályzat 537. pont

²¹¹ Szolgálati Szabályzat 546.1. pont a)-c) pont

személyekkel (országgyűlési képviselő, bíró stb.) szemben a járőr intézkedésre nem jogosult.²¹²

A katonai rendészeti járőr ellenőrzése személyekre és gépjárművekre terjed ki. A személyek ellenőrzése terén a katonai rendész hatásköre főszabály szerint a katonák ellenőrzésére terjed ki. A Szolgálati Szabályzat ugyanakkor például gépjármű ellenőrzésnél lehetőséget biztosít arra, hogy honvédségi köztisztviselőt, vagy közalkalmazottat is ellenőrizhessen a rendész, amennyiben az a gépjármű vezetője, de személyi szabadságot korlátozó intézkedést ez esetben már nem alkalmazhat. Amennyiben a katonai rendészeti járőr intézkedést foganatosít, azt alapvetően kétféle módon teheti. Egyfelől személyi szabadságot nem korlátozó intézkedéssel (figyelmeztetéssel vagy feljelentéssel), másfelől az előállítással mint személyi szabadságot korlátozó intézkedéssel.²¹³

A magunk részéről a vonatkozó joganyag fentieknél részletesebb ismertetését mellőzve úgy látjuk, hogy a Szolgálati Szabályzat komplex módon és sokrétű feladat elvégzésére jogosítja fel a katonai rendészeti szolgálatot. E felhatalmazás már-már olyan kereteket jelöl ki a katonai rendésznek, mintha az a Magyar Honvédség rendőri szerve lenne. Kis túlzással mondhatni, jóformán csak az elnevezése más. Azzal a szándékkal, hogy a katonai rendészeti szolgálat mintegy rendőri szervként működhessen, a magunk részéről egyetértünk, azonban ehhez szükség lenne a megfelelő szintű és pontosan körülhatárolt jogszabályi környezetre. Ennek a magunk részéről két okát látjuk. Egyfelől a katonai rendészeti szolgálat által alkalmazható egyes intézkedések rendeleti szintű szabályozása alkotmányossági problémákat vet föl, másfelől a Szolgálati Szabályzat jelenlegi formájában sem a jogszabályi megfogalmazás (szövegszerkezet) technikájában, sem funkcionálisan nem alkalmas arra, hogy egyértelműen szabályozza, milyen feladatai vannak a katonai rendésznek, és azokat hogyan kell végrehajtania.

A jogszabályi felhatalmazás kérdését illetően a vázoltakból láthatóan a katonai rendész ellenőrzése során intézkedést foganatosíthat. Az intézkedés több esetben vezethet személyi szabadság korlátozására. Noha a kényszerítő eszköz alkalmazására a honvédelmi törvény felhatalmazást ad, azonban a kényszerítő eszköz nem egyenlő a személyi szabadságot korlátozó (kényszer) intézkedéssel. Az Alkotmány szerint „a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra, senkit sem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okból és a törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani.”²¹⁴ A szolgálati szabályzat miniszteri rendelet, az a katonai rendész részére rendeleti szintű jogszabályban ad felhatalmazást személyi szabadságot korlátozó intézkedés megtételére, illetve szabályozza annak eljárási rendjét. Ez nem harmonizál a fenti Alkotmányban deklarált követelménnyel. Amennyiben tehát az a szándék, hogy a katonai rendészeti szolgálat, olyan eljárásokat is folytasson, amelyekben személyi szabadság korlátozására sor kerülhet, úgy mind az eljárásokat, mind a foganatosítható személyi szabadságot korlátozó intézkedéseket törvényi szinten kell meghatározni. Ugyanígy csak törvény adhat felhatalmazást arra is, hogy a katonai rendész szabálysértési vagy büntetőügyekben foganatosítson személyi szabadság korlátozásával járó intézkedést még abban az esetben is, ha az eljárásra hivatott szervvel együttműködve, vagy annak felkérése alapján jár el. Ez mutatis mutandis vonatkozik a legfeljebb hat óráig alkalmazható előállítás szabályozására is.

²¹² Szolgálati Szabályzat 546.1. pont d)-e) pont

²¹³ A Szolgálati Szabályzat szerint: „a járőr a megkezdett intézkedést minden esetben szükség esetén akár kényszerítő eszköz alkalmazásával is, fejezze be.” (587. pont)

²¹⁴ A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 55. § (1) bek.

A személyi szabadság korlátozásához kapcsolódóan a Szolgálati Szabályzat 607.2 pontja is aggályos. Ez ugyanis az adott katonát nem ahhoz rendeli kísérni, aki az őrizetbe vételt, letartóztatást, elfogást elrendelte, sem pedig oda, ahol azt foganatosítani kellene, hanem a helyőrségi ügyeleteshez. Nyilvánvaló, a katonai rendész mindezt további intézkedés megtétele céljából teszi, ám az nincs szabályozva, hogy a helyőrségi ügyeletes haladéktalanul értesítse a döntésre jogosult eljáró szervet, vagy azonnal intézkedjen a továbbszállítására.

A Szolgálati Szabályzat továbbá szerkezetében azért problémás, mert a katonai rendész feladatait, kötelezettségeit és jogait nem külön-külön összefoglaltan egy-egy szakaszban szabályozza, hanem az egyes elvégzendő feladatoknál teszi meg azt a szövegben. Úgy gondoljuk helyesebb lenne, ha annak rendelkezései az általános szabályoktól haladna a részletesebb szabályok felé. Emellett ugyanakkor az egyes feladatoknál (járőrtevékenység, biztosítási tevékenység) intézkedési módoknál részletesebb leírást találhatunk a végrehajtás módszerére (pl. hogy álljon, hány méterre, követési távolság stb.). Ez kettős nehézséget okoz. Egyrészt konkrét esetben rugalmatlanná teszi az intézkedést, akár arra adaptálhatatlanná az előírt módot, másrészt a módszertani kérdések nem biztos, hogy jogszabályi szintű szabályozást kívánnak.

Az alkalmazhatóság szempontjából jelentős problémát rejt magában az is, hogy a rendész ugyan elsősorban katonával szemben járhat el, de – a fentiek szerint – bizonyos esetben gyűjthet személyi adatot polgári személytől, illetve intézkedhet honvédségi köztisztviselő, vagy közalkalmazottal szemben is, azonban ezt nem tudja végrehajtani. A probléma abban áll, ha a rendész nem tudja megállapítani, hogy az adott személy katona-e vagy sem, rendőri intézkedést kell kérnie, hiszen saját magának nincs joga arra, hogy igazoltasson olyan személyt, akiről nem egyértelmű, hogy katona. Ugyanígy honvédségi közalkalmazottal vagy köztisztviselővel, illetve egyéb polgári személlyel szemben sincs meg az intézkedési kompetenciája, ha az nem hajlandó együttműködni. Hiába kellene a rendésznek a megkezdett intézkedés befejeznie módja nincsen rá, mert nem igazoltathatja, és nem kényszerítheti együttműködésre az állampolgárt. Ilyen esetben nem tehet mást, mint megkéri, hogy várja meg, míg a rendőrség kikerkezik, ha ezt a polgári személy (közalkalmazott) nem hajlandó megtenni az intézkedés de facto végét ér.

5. Összegzés

Egy jogállam reguláris katonai szerve alapesetben nem szervezhető rendészeti feladatok ellátására, ennek ellenére mégsem lehet állítani, hogy annak ne lennének rendészeti vagy rendvédelmi természetű kötelezettségei. Ezt aszerint célszerű megítélni, hogy a katonaságnak az állampolgárokat érintően milyen közhatalmi tevékenysége lehet. Ezek a külső katonai rendészeti feladatok, amelyek belföldön rendszerint minősített időszakban jelentkeznek, és amelyeket kizárólag szigorú, Alkotmányban és egyéb törvényekben rögzített felhatalmazás szerint végezhetnek. A külső katonai rendészet rendeltetése alapvetően más külföldön végrehajtott békefenntartó missziók kapcsán. Minthogy ezeket a küldetéseket általában az adott ország rendfenntartó erejének elégtelen volta miatt szervezik, szükségszerű, hogy a külszolgálatot ellátó katonai szerv rendészeti, a közrend és a közbiztonság fenntartására irányuló feladatokat hajtson végre.

A katonai rendészet másik típusa, amikor a katonai szerv saját szervezeti struktúráján belül ellenőrző, kiszolgáló (ellátó-biztosító), fegyelmi- vagy büntetőeljárás funkciókat valósít meg. Ez a belső katonai rendészet, és ennek ellátására számos ország

saját szervezeti egységet, katonai rendőrséget vagy csendőrséget hozott létre. E megállapításból következik, hogy míg a katonai külső rendészethez maga a katonaság, addig a belső rendészethez a katonaságon belül egy konkrét végrehajtó szerv vagy szolgálat kapcsolódik.

Magyarországon a belső katonai rendészeti feladatok elsősorban a katonai rendészeti szolgálathoz kapcsolódnak. A magunk részéről úgy véljük, hogy a hazai jogi szabályozásban fellelhető problémák mikéntjéből az látható, hogy a több külföldi országban is létező katonai rendőrség felállítása pártolhatóbb volna. Ehhez azonban megfelelő törvényi szabályozásra van szükség, különösen a jogok, kötelességek és az eljárási rend összefoglalása terén. Nem feltétlenül szükséges mindent törvénybe iktatni, de az alapvető rendelkezéseket – főleg ha azok a személyi szabadság korlátozására is lehetőséget adnak – igen. Amennyiben ez adott, a részletesebb szabályokat – törvényi felhatalmazás alapján – rendelet kitöltheti, és ez kiegészülhet a módszertanra vonatkozó intézkedésekkel, utasításokkal is. A magunk részéről úgy látjuk, hogy a szabályzatban foglaltaknál merészebb célkitűzéseket is meg lehetne fogalmazni; nevezetesen, hogy önálló eljárási jogot kapjon szabálysértési, fegyelmi ügyek vizsgálatára és elbírálására (fegyelmi ügyek esetében csak a vizsgálatra, mivel a vizsgálat eredményei alapján a döntés továbbra is parancsnoki jogkörben maradna), illetve közvetlen ügyészi felügyelet mellett katonai vétségek vonatkozásában önálló nyomozásra. Ezzel a rendszerrel, ki lehetne, illetve fel lehetne váltani a jelenlegi parancsnoki fegyelmi eljárásokat, nyomozásokat, ezzel is hozzájárulva az adott szervezeti egységtől független, külső kontrollhoz.

Ahhoz, hogy egy törvényesen, de a különböző parancsnoki szintektől függetlenül működő katonai rendőrség létrejöhessen, a katonai rendőrség szervezetét legalább közvetlenül a vezérkari főnök alárendeltségébe kell utalni úgy, hogy bűnügyi munkájukat a katonai ügyész felügyelje szakmailag. Emellett szükségszerű lenne, hogy egy jól kiképzett és hivatásszerűen katonai rendőrként dolgozó állomány álljon rendelkezésre, amelyben a megfelelő szervezeti felosztáshoz képest, az egyes eljáró katonai rendőrök rendfokozatra tekintet nélkül bármely katonával szemben intézkedhessenek, alkalmazhassanak kényszerítő eszközt, hajthassanak végre kényszerintézkedést, avagy lássanak el büntetés-végrehajtási feladatokat.